

345000 - سازگاری میان حدیث «فرزند آدم به من آزار می‌رساند...» و حدیث «ای بندگانم شما را توان زیان رساندن به من نیست که زیانی به من برسانید»

سوال

چگونه می‌توان میان این سخن الله متعال در حدیث قدسی که می‌فرماید: «ای بندگانم شما توانایی زیان رساندن به من را ندارید که [بخواهید] به من زیان برسانید» و فرمایش دیگرش در حدیثی دیگر که می‌فرماید: «فرزند آدم به من آزار می‌رساند؛ زمانه را بد می‌گوید در حالی که زمانه منم؛ کارها به دست من است و شب و روز را می‌گردانم» توافق ایجاد کرد؟ امیدوارم پاسخ را ساده مطرح کنید تا بتوانم آن را خوب متوجه شوم و به دیگران نیز آن شاء الله یاد بدهم.

پاسخ مفصل

حدیث ابوهریره . رضی الله عنه . چنین است که رسول الله . صلی الله علیه وسلم . فرمودند: «الله عزوجل می‌فرماید: فرزند آدم به من آزار می‌رساند؛ زمانه را بد می‌گوید حال آن‌که زمانه منم؛ کارها به دست من است و شب و روز را می‌گردانم» به روایت بخاری (۴۸۲۶) و مسلم (۲۲۴۶).

این تعارضی با آن‌چه در حدیث ابوذری آمده ندارد که از رسول الله . صلی الله علیه وسلم . روایت کرده است که در نقل سخن الله تبارک و تعالی می‌فرماید: «... ای بندگانم شما نمی‌توانید به من زیان برسانید تا [بخواهید] به من زیان برسانید و نمی‌توانید به من سودی برسانید تا [بخواهید] به من سودی برسانید...» به روایت مسلم (۲۵۷۷).

عدم تعارض از چند جهت آشکار است:

نخست:

این تصور که آزار منجر به زیان است و لازم و ملزوم دانستن این دو تنها بر بشر غالب است زیرا ضعف و قصور از طبع آنان است، اما الله سبحانه و تعالی {چیزی مانند او نیست}.

ابن قیم . رحمه الله . می‌گوید:

«آزار دیدن او سبحانه و تعالی مانند آزار رسیدن به مخلوقات نیست، همان‌طور که خشم و کراهت او از جنس آن‌چه برای مخلوق پیش می‌آید نیست.» (الصواعق المرسله: ۴/ ۱۷۵۱)

این نیز همانند صفت ناخشنودی است، حال آن‌که ناخشنودی انسان از دیگری ممکن است به او زیان برساند.

اما الله تعالى بیان نموده که هر که او را ناخشنود کند، این ناخشنودی به او زیانی نمی‌رساند.

چنان که الله سبحانه و تعالی در وصف اهل کفر و ارتداد می‌فرماید:

﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْحَطَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾. [محمد: ۲۸]

(زیرا آنان از آن چه الله را به خشم آورده پیروی کرده‌اند و خرسندی‌اش را خوش نداشتند پس اعمالشان را باطل گردانید).

با این که آنان با کفر و بدکاری‌شان الله را به خشم آوردند و ناراضی کردند، اما به او زیانی نرساندند، چنان که پروردگار متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحِبِّطُ أَعْمَالَهُمْ﴾. [محمد: ۳۲]

(کسانی که کافر شدند و [مردم را] از راه الله باز داشتند و پس از آن که راه هدایت بر آنان آشکار شد با پیامبر در افتادند هرگز به الله زیانی نمی‌رسانند و به زودی [الله] کرده‌هایشان را تباه خواهد کرد).

دوم:

«آزار» دربارهٔ مواردی به کار می‌رود که امرش سهل است و به حد زیان نمی‌رسد.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می‌گوید:

آن چه باید در نظر داشت این است که لفظ «أذى» (آزار، اذیت) در لغت برای مواردی به کار می‌رود که خفیف است و اثرش از شر و مکروه کمتر است. این را خطابی و دیگران نیز گفته‌اند و چنان است که او گفته و استقرای موارد کاربرد این لفظ نیز دال بر همین است، مانند این سخن الله تعالی که: ﴿لَنْ يَضُرُّكُمْ إِلَّا أَدَىٰ﴾. (به شما زیانی نمی‌رساند جز آزاری).

برای همین می‌فرماید: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾. (آنان که به الله و پیامبرش آزار می‌رسانند) و پروردگار سبحانه چنان که پیامبرش - صلی الله علیه وسلم - از وی نقل می‌کند می‌فرماید: «فرزند آدم به من آزار می‌رساند، زمانه را بد می‌گوید» و می‌فرماید: «هیچ کس در آزاری که می‌شنود صبورتر از الله عزوجل نیست؛ برای او همتا قرار می‌دهند و برایش فرزند قرار می‌دهند حال آن که او آنان را عافیت عطا می‌کند و روزی می‌دهد» و الله متعال چنان که پیامبرش از او نقل می‌کند می‌فرماید: «ای بندگانم، شما نمی‌توانید به من زیانی برسانید تا آن که

[بخواهید] به من زیانی برسانید» و الله سبحانه در کتابش می فرماید: {وَلَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَصْرُوا اللَّهَ شَيْئًا} (آنان که در کفر شتاب می ورزند تو را غمگین ن سازند؛ آنان نمی توانند به الله زیانی برسانند).

بر این اساس آشکار است که خلق نمی توانند با کفرشان به او سبحانه زیانی برسانند، اما او تبارک و تعالی را هنگامی که گراننده امور را دشنام دهند و برای او فرزند یا شریک قرار دهند یا پیامبرانش و بندگان مؤمنش را اذیت کنند، مورد آزار قرار می دهند» (الصائم المسلول: ۲/۱۱۸-۱۱۸).

شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - می گوید:

«آزار رساندن، مستلزم زیان زدن نیست؛ برای مثال انسان از شنیدن سخن زشت یا دیدن زشتی اذیت می شود اما زیان نمی بیند، یا از بوی بد مانند بوی پیاز و سیر اذیت می شود اما زیانی نمی بیند، برای همین الله آزار را در قرآن ثابت گردانده می فرماید:

{إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا} [احزاب: ۵۷]

(بی شک کسانی که الله و پیامبر او را آزار می رسانند الله آنان را در دنیا و آخرت لعنت کرده است و برایشان عذابی خفت آور آماده کرده است).

و در حدیث قدسی آمده است: «فرزند آدم مرا مورد آزار قرار می دهد؛ روزگار را بد می گوید» و این که کسی به او زیان برساند را نفی کرده می فرماید: {إِنَّهُمْ لَن يَصْرُوا اللَّهَ شَيْئًا} (آنان به الله زیانی نمی رسانند). و در حدیث قدسی آمده است: «ای بندگانم، شما نمی توانید به من آسیبی برسانید تا [بخواهید] به من آسیبی برسانید» (القول المفید: ۲/۲۴۱).

و شیخ عبدالله بن عقیل - رحمه الله - می گوید:

«اما جمع بین این دو حدیث این گونه است که این دو تناقض و اختلافی با هم ندارند والحمدلله؛ زیرا اذیت خفیف تر از زیان است و تلازمی بین این دو نیست و در قرآن کریم اذیت (آزار) برای الله اثبات شده، چنان که در این سخن الله تعالی آمده است:

{إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ} [احزاب: ۵۷]

(بی شک کسانی که الله و پیامبر او را آزار می رسانند الله آنان را در دنیا و آخرت لعنت کرده است).

بنابراین الله سبحانه و تعالی با آن چه در حدیث ذکر شده آزار می بیند اگر چه ممکن نیست از سوی بندگان به او زیان و آسیبی برسد، چنان که می فرماید:

﴿وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَصُرُوا اللَّهَ شَيْئًا﴾ [آل عمران: ۱۷۶]

(و آنان که در کفر شتاب می‌ورزند تو را اندوهگین نسازند؛ آنان نمی‌توانند به الله زیانی برسانند).

و الله تعالی می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَن يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا﴾ [آل عمران: ۱۴۴]

(و هر کس از عقیده خود بازگردد هرگز هیچ زیانی به الله نمی‌رساند).

و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - در خطبه‌شان می‌فرمود: «و آن که معصیت آن دو - یعنی الله تعالی و پیامبرش - صلی الله علیه وسلم - را کند، تنها به خودش زیان می‌رساند و به الله زیانی نمی‌رساند» (فتاوی ابن عقیل: ۲/ ۲۷۳).

والله اعلم